

Marinmaan kirjastot avoimina yhteistyölle

Johanna Lilja

Suomessa käynnistettiin vuonna 1994 sukukansaohjelma, jonka tarkoituksena on suomensukuisten kielten säilyttäminen ja kieliyhteisöjen kulttuuri-identiteetin vahvistaminen Venäjällä. Itse pääsin ohjelmaan liittyen ensikertalaisena matkaamaan elokuussa Venäjälle, Marin tasavallan pääkaupungissa Joshkar-Olassa järjestettyyn kymmenenteen kansainväliseen fennougristikongressiin. Niukkuudessa ja työmenetelmiltään kehityksen tarpeessa elävät Marin tasavallan kirjastot toivovat ratkaisujen löytyvän erityisesti julkaisuvaihdosta ja verkostoitumisesta.

Sukukansaohjelmassa pyritään lisäämään koulutus- ja kulttuuriyhteyksiä sekä myös kirjastoyhteistyötä, jota Suomessa koordinoi Helsingin yliopiston slaavilaisen kirjaston ja Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin kirjaston sekä muutaman erikoiskirjaston edustajista koostuva työryhmä.

Työryhmä välittää Opetusministeriön myöntämästä määrärahasta avustuksia kirjastojen hankkeisiin, tapahtumiin sekä bibliografia- ja tietosanakirjatyöhön. Mahdollisuuksien mukaan osallistutaan myös kirjastoväen tapaamisiin.

Kuumentuneet kielikysymykset

Fennougristikongresseja järjestetään joka viides vuosi ja ne ovat yleensä koonnettuja tiedemiehiä eri puolilta maailmaa: suomalais-ugrialaisten kielten tutkijoita, kansatieteilijöitä ja arkeologeja.

Joshkar-Olan fennougristikongressi on saanut runsaasti näkyvyyttä tiedotusvälineissä Marin tasavallan kärjistyneen poliittisen tilanteen takia.

2000-luvulla marinkielistä opetusta on vähennetty, sananvapautta on rajoitettu ja väkivaltaisuuDET marien kansallisia oikeuksia puolustaneita henkilöitä kohtaan yleistyneet.

Kongressissa huomiota herättivät tarkat turvatoimet, joiden kautta voitiin kontrolloida kongressivieraiden ja paikallisen väestön tapauksia. Kongressin järjestelyt vastaanottoineen, balettiesityksineen ja retkineen olivat näyttävät, mutta päivien tieteellistä antia pidettiin laihana, sillä useita esityksiä oli peruttu ja suurin osa esitelmistä pidettiin venäjäksi.

Avartavat kirjastovierailut

Kirjastovierailut eivät kuuluneet kongressiohjelmaan, mutta onneksi suomalaisdelegaatioon osallistui Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen kirjastonhoitaja Marina Turenkova, joka venäjänkielisenä onnistui nopeasti tutustumaan paikallisiin kirjastonhoitajiin ja järjestämään meille tutustumiskäynnit Joshkar-Olan kahteen tieteelli-

*Kongressin ohjelmaan kuuluivat retket, joilla pääsi tutustumaan muihin kaupunkeihin tai maaseutuun. Kozmodemjanskin ulkomuseossa: vieraille tarjottiin perinteiseen marilaiseen tapaan leipää ja suolaa.
Kuva: Johanna Lilja*

seen kirjastoon: Marin tasavallan kansalliskirjastoon sekä Marin yliopiston kirjastoon.

Kansalliskirjasto on nimetty marien kansalliskirjailijan Sergei Tshavainin mukaan. Se oli hyvin kaunis ja viihtyisä rakennus, jonka vanhin osa oli valmistunut 1870-luvulla, siis hieman myöhemmin kuin oma Kansalliskirjastomme. Kirjasto ei ole pelkästään tiedon tallentaja ja välittäjä, vaan myös aktiivinen kulttuurikeskus, jossa järjestetään erilaisia tapahtumia ja taidenäyttelyitä.

Vierailumme aikana viimeisteltiin näyttelyä, jossa esitettiin ranskalaisten impressionistien töistä tehtyjä jäljennöksiä. Jäljennösnäyttelyt ovat Venäjällä yleinen tapa popularisoida taidetta silloin, kun mahdollisuuksia alkuperäisten teosten näyttelylaineihin ei ole.

Länsimaiset tehokkuus- ja tuloksellisuusideologiat sisäistäneestä kirjastonhoitajasta toiminnot lukuisilla eri osastoilla vaikuttivat moninkertaisilta ja päällekkäisiltä. Koska mitään kirjastojen yhteistietokantaa ei ollut, kopioluettelointiin ei ollut mahdollisuuksia. Moskovan valtiollisesta kirjastosta saatiin venäläisistä kirjoista luettelokortteja, joita aakkostettiin perinteiseen kortistoon. Luettelointiosasto ei näitä kuitenkaan hyödyntänyt, vaan kuvaili 5000-6000 nimekettä vuodessa poimien kaikki tiedot suoraan teoksista.

Pulaa ulkomaisesta aineistosta

Ulkomaiset kirjat oli kummassakin kirjastossa sijoitettu erillisiksi osastoiksi, joilla oli omat luettelonsa ja asiakaskortistonsa. Ulkomaisia kirjoja

oli ylipäättään vähän ja venäläiset kollegat toivoivatkin aktiivisia vaihtosuhteita suomalaisten yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa. Kansalliskirjaston uutuushyllyssä näytti kuitenkin olevan fennougristikongressin kunniaksi runsaasti viime vuosina julkaistua suomalaista tieteellistä kirjallisuutta, jonka sekaan oli pujahtanut myös Pirkka-lehden viimeisin numero.

Ulkomaiden kirjojen osastot kärsivät myös henkilöstöpulasta. Kielitaitoisia työntekijöitä oli vähän ja kun heidät sai koulutetuksi kirjastotyöhön, he löysivät yleensä jostain muualta vihreämmän oksan.

Osin Marin tasavallassa painittiin samojen ongelmien kanssa kuin Suomessakin. Niukat budjetit kasvattivat painetta maksullisten palvelujen kehittämiseen. Maksullisia palveluja olivat Kansalliskirjastossa skannaus, tekstinkäsittely, lähde-luetteloiden ja bibliografioiden laatiminen sekä tiedonhauet sähköisistä aineistoista.

Erikseen kirjastossa oli ns. kaupallisia hyllyjä, joilta sai lainata kalliita ostokirjoja yölainaksi 50 kopeekalla (1 sentillä). Lisäksi erikoistietokantojen ylläpidossa hyödynnettiin sponsoreita, joille tarjottiin vastapalvelukseksi mm. mahdollisuutta järjestää tilaisuuksia kirjaston kau- niissa tiloissa.

Julkaisuvaihdosta apua niukkuuteen

Torstaina kongressissa käsiteltiin omassa sektiossa suomalais-ugrialaisten kansojen kirjastojen ko- koelmia ja niiden merkitystä tutkimukselle. Suu- rin osa tapaamiseen osallistuneista tuli Venäjältä, vain kolme esitelmöitsijää Suomesta eikä muis- ta maista ketään.

Kollegoille esiteltiin painettuja bibliografioita, joita edelleen julkaistaan Venäjällä runsaasti. Ta- paamisessa keskusteltiin myös merkistöjärjestel- mien konvertointiin liittyvistä ongelmista. Suo- messa juuri käyttöön otetusta Unicodesta oltiin hyvin kiinnostuneita. Oma esitelmäni kuvai- li suomalais-ugrialaista kirjakokoelmia Suomessa sekä opasti hakemaan näiden kokoelmien aineis- toa Helka- ja Fennica –tietokannoista suomalai- sia asiansanoja käyttäen.

Päivän loppukeskusteluissa todettiin, että kir- jastoväen tapaamiset olisi hyvä saada jokaisen fen- nougristikongressin ohjelmaan ja että kirjastoyh- teistyötä voitaisiin kehittää myös julkaisuvaihdon ja yhteisten standardien avulla. Lisäksi toivottiin, että voitaisiin perustaa tietokeskus, joka kehittäi- si yhteistä pääsyä eri kirjastojen suomalais-ugri- laisiin kokoelmiin.

Kansalliskirjaston tutkija- sali toi kotoisasti mieleen Helsingin yliopiston kirjas- ton eteläsalin, joskin päi- vänvalosta saatiin nauttia Johskar-Olassa enemmän kuin Helsingissä.

Kuva: Johanna Lilja

Kirjastosektion osanottajat ryhmäkuvassa. Kuva: Johanna Lilja

Hanke tuntui tässä vaiheessa melko kunnianhimoiselta, varsinkin kun vain harvat venäläisten kirjastojen tietokannat ovat Internetin kautta avoimesti saatavilla. Kehitystyö kannattaisi ehkä kuitenkin aloittaa. Aluksi voitaisiin luoda jonkinlaisena kokoelmakarttana toimiva portaali, joka tulevaisuudessa tarjoaisi ehkä myös hakumahdollisuuden eri kirjastojen aineistoihin.

Verkostoista valoa tulevaisuuteen

Matka Marinmaalle oli hyvin kiehtova, vaikka myös raskas, sillä junamatka kesti yhteen suuntaan lähes kaksi vuorokautta. Kun olin kotiutunut ja toipunut matkan rasituksesta, monet periaatteelliset kysymykset alkoivat vaivata mieltäni. Miten pitäisi rakentaa kirjastoyhteistyötä alueella, jolla ei ole takeita tiedon tasapuolisesta välityksestä sitä tarvitseville?

Pitäisikö länsimaisten kirjastojen välittää vaihtokirjojen ja teknisen avun ohella omaa avoimeen ja tasapuoliseen tiedonvälitykseen perustuvaa kirjastoideologiaansa vai tyytyä rakentamaan yhteistyötä toisen osapuolen toimintakulttuuriin so-

peutuen? Vai pitäisikö kokonaan kieltäytyä avustuksista ja yhteistyöstä, jos ihmisoikeuksia ei alueella kunnioiteta?

Kirjastonhoitajia niin lännessä kuin idässäkin tuntuu yhdistävän innostus toimintojen kehittämiseen sekä pyrkimys verkostoitua kansallisesti ja kansainvälisesti kielimuurista ja taloudellisesta niukkuudesta huolimatta. Kirjastojen ja tutkimuslaitosten välinen julkaisuvaihto on kuljettanut tietoa maasta toiseen jo satojen vuosien ajan valtiollisten suhdanteiden ja poliittisten ideologioiden vaihtelusta huolimatta.

Ehkä siis vaihtosuhteiden ylläpito, verkkoaineistojen avoimen saatavuuden edistäminen ja kirjastoväen tapaamiset ovat edelleenkin parhaita keinoja rakentaa maailmanlaajuisista avointa tietoyhteiskuntaa, vaikka edistys toteutuisikin vain pienin askelin. 📖

Tietoja kirjoittajasta:

Johanna Lilja toimii Museoviraston kirjaston kirjastonhoitajana. Email. johanna.lilja@nba.fi